

DÁSSEÁRVVU JA OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐA DOAIBMAPLÁNA – Sámelogahat

Čuvgehuslávdegoddi dohkkehan 22.10.2024

Duogáš

Láhka nissoniid ja albmáid gaskasaš dásseárvvus geatnegahtta skuvllaid ja oahppolágádusaid gárvvistit dásseárvoplána. Ovtaveardásašvuodalahka eaktuda, ahte skuvllain ja oahppolágádusain lea plána dárbbaslaš doaimmain, vai ovtaveardásašvuotta ovdána. Dásseárvosaš ja ovtaveardásaš skuvllas ii galgga vealahuvvot sohka beali dahje eará olbmui guoskevaš siva, degomat agi, álgoboahhtimuša, giela, oskkoldaga, vuodđooainnu, oaivila, seksuála soju, dearvasvuodadili dahje doaibmahehttejumi dihte. Suoma vuodđolágas ovtaveardásašvuoda prinsihppa čujuha sihke vealahangildui ja olbmuid ovtaveardásašvuhtii lága ovddas.

Ovtaveardásašvuodalahka, rihkusláhka, dásseárvoláhka ja bargoláhkaásaheapmi dárkkálmuhttet vealahangielldu eallima iešguđet oasis. Dásseárvvu ovddideapmi skuvllain dárkkuha dan, ahte nieiddaiguin ja gánddaiguin meannuduvvo nu bealeheamit ja almmá vealaheami go fal vejolaš, skuvlabeaivvi juohke dilálašvuodas. Skuvlla dásseárvoplána lea bargoneavvu, mii ovddalgihtii eastada vealaheami sohka beali dihte ja mii doarju sohka bealiid dásseárvvu ovddideami skuvlla árggas.

Dásseárvoplánain sihkarastojuvvo, ahte skuvla bargá systemáhtalaš dásseárvobarggu ja ahte vuodđoáššit leat čállojuvvon seammaláganin. Dásseárvvu ovddideamis ii leat sáhka dušše fal vuoiggalašvuoda ollašuhttimis, muhto maiddá guoibmáš ja movttiidahtti oahppanbirrasa lámčimis. Go buohkaid máhttu ja bargu adnojuvvojit árvvus vuoiggalaččat, de dat ovddida oahppiid buresveadjima ja skuvllas loaktima.

Joksanmearrin lea bargobiras, mii lea dásseárvosaš, ovtasbargonávccalaš ja gos fidne buriid bohtosiid. Doppe dásseárvu lea oppa doaibmankultuvrra oassi. Dásseárvvu ovddideapmi lea buot skuvlla lahtuid geatnegasvuotta. Erenoamážit skuvlla njunušbargiid ja bargiid čatnašupmi ulbmiliidda ja doaimmaide, mat ovddidit dásseárvvu, lea dehálaš. Dásseárvoplána vuđolamos dárkkuhus lea dat, ahte dásseárvojurddašeapmi ja -figgamušat gulašedje lunddolaččat buot doaimmaide.

Skuvlla doaimma dásseárvvu ja ovtaveardásašvuoda buorideami guovddáš ovddidanáššit leat - vealaheami dovdan - vealaheapmái darváneapmi - doaimma ja geavadagaid váikkuhusaid árvvoštallan ja ovtaveardásašvuoda ovddideaddji doaimmaid ollašuvvan - oassálastima lasiheapmi. Dásseárvvu ja ovtaveardásašvuoda ollašuvvama váddásmahtti doaladumiide ferte giddet erenoamáš fuomášumi.

Vealaheaddji doaladumit leat dávjá mielavuložat ja vealaheaddji ráhkadusaid lea váttis áicat. Doaladumiid galgá nuppástuhttit diđošteami bokte. Dalle váikkuhusat šaddet bissovažžan.

Dát plána doaibmá vuodđun Ohcejoga Sámelogahaga dásseárvvu ja ovtaveardásašvuoda ovddideamis. Dásseárvo- ja ovtaveardásašvuodaplána beaiváduvvo dárbbu mielde, muhto uhcimustá golmma jagi gaskkaid. Dán plána dievasmahttet vel skuvllaid oahppifuolahusplánat ja dán plánii dahkkon sierra dievasmahttimat.

2. Dásseárvo – ja ovtaveardásašvuodaplána dárkkuhus

Ovtaveardásašvuoda ja vealaheami guoskevaš doahpagat

Vealaheapmi dárkkuha ovtaveardásašvuodálaga 6 § mielde: 1) dan, ahte geainna nu meannuduvvo, lea meannuduvvon dahje meannuduvvošii earáid ektui vahátlaččat veardádallandohkálaš dilis (njulges vealaheapmi); 2) dan, ahte bealeheapmin navdojuvvon njuolggadusa, ákka dahje geavadaga dihte soames šaddá oidduhis sajádahkii earáid ektui, geaidda dilli veardiduvvo, earret dalle, jos njuolggadusas, ákkas dahje geavadis lea dohkálaš ulbmil ja vuogit joksat dán ulbmila leat áššálaččat ja dárbbášlaččat (eahpenjulges vealaheapmi); 3) olbmo dahje olmmošjoavkku árvvu ja guoskameahtunvuoda diđolaš dahje duohta loavkašuhhtima dainna láhkai, ahte dainna huksejuvvo uhkideaddji, bahás, vuollánahtti, badjelgeahčči dahje aggressiiva vuoigna (heađušteapmi); 4) rávvaga dahje gohččuma vealahit.

Etnalaš vealaheapmi dáhpáhuvvá dalle, go olbmuiguin meannuduvvo sierraárvosaččat dainna ákkain, ahte sii gullet dihto etnalaš dahje čearddalaš jovkui. Etnalaš vealaheapmi sáhtta leat maddái olbmo bidjan earálágan sajádahkii su oskkoldaga dahje riikkavulošvuoda vuodul. Heađušteapmi dárkkuha olbmo dahje olmmošjoavkku árvvu ja guoskameahtunvuoda mielaevttu dahje duohta loavkašuhhtima dainna láhkai, ahte dainna huksejuvvo uhkideaddji, bahás, vuollánahtti, badjelgeahčči dahje aggressiiva vuoigna. Formála ovtaveardásašvuoda ollašuvvan dárkkuha dan, ahte seammalágan dáhpáhusas olbmuiguin galgá meannudit seamma láhkai.

Bealehis meannudeapmi lea dehálaš hálldahusa riekteprinsihppa. Vuodđoláhka gielddá olbmuid bidjama earálágan sajádahkii almmá dohkkehahtti ákka. Hálldahuslaga 6 § mielde eiseválddi doaimmat galget leat bealeheamit ja rivttes gaskavuodas áigojuvvon ulbmila ektui. Duohta ovtaveardásašvuoda ollašuhhtin eaktuda dan, ahte sierraárvosašvuhtii vuodđuduvvi vealaheapmi, mii servodagas gávdno, čuldojuvvo aktiivvalaččat eret. Seammalágan meannudeapmi ii álo dáhkit ovtaveardásašvuoda ollašuvvama, dasgo olbmuid vuolggasajit ja vejolašvuodat leat iešguđegeláganat. Ovtaveardásašvuoda aktiivvalaš ovddideapmi sáhtta mearkkašit dan, ahte seammalágan meannudeami prinsihpas spiehkastuvvo, vai joavkkuid, main lea

servodagas heajut sajádat, duohta ovtaveardásašvuohta ollašuvašii. Duohta ovtaveardásašvuođa ollašuvvan eaktuda maiddá eahpenjulges vealaheapmái darváneami. Eahpenjulges vealaheapmi dáhpáhuvvá mángii áiggokeahtá. Dat vuodđuduvvá ovdamearkka dihtii dasa, ahte bealeheapmin navdojuvvon njuolggadusa dahje geavadaga váikkuhusat iešguðegelágan olbmuid eai dovddiiduvvo.

Positiiva sierrameannudeapmi dárkkuha dan, ahte olmmošjoavkkuid (omd. eallilan olbmuid, mánáid, etnalaš unnitloguid), mat leat bahát vealahuvvot, diliid figgat buoridit sierradoaimmaiguin nu, ahte duohta ovtaveardásašvuohta dorvvastuvvo, eaige doaimmat dásiset dáfus vealat geange. Ovtaveardásašvuoðalága 7 § mielde positiiva sierrameannudeamis galgá leat rivttes gaskavuohta áigojuvvon ulbmila ektui. Gáržžes riektegeahčadeami mielde positiiva sierrameannudeapmi dárkkuha mearreáigásaš ja plánejuvvon rekruteremii, bargokarrieras ovdáneapmái ja oahppiiválljemiidda gullevaš doaimmaid, mat lasihit uhcit ovddastuvvon joavkkuid oasi bargosajiin, iešguðege bargijoavkkuin ja oahppolágádusain. Ovddalgihtii plánejuvvon deattuhusat váikkuhit diliin, main guokte formálalaččat gelbbolaš bargi veardiduvvoba nubbi nubbái, ja uhcit ovddastuvvon joavkku ovddasteaddji ohcci válljejuvvo.

Viiddit geahčadeami mielde positiiva sierrameannudeapmi dárkkuha doaimmaid, maiguin doarjut iešguðege joavkkuid duohta ovtaveardásašvuoða ja oassálastinvejolašvuoðaid iešguðege eallinsurggiin. Dán dilis sáhtá hállat maiddá bálvalusaid ovddideamis áššehasa dárbbuid vuodul.

Ovtaveardásašvuoðalága 5 § mielde barggu barggaheaddji dahje skuvlejumi ordnejeaddji galgá dárbbu mielde láhčit ja dorvvastit govtolaš vuogáiduhhtiimiid, vai doaibmaváttot olbmot besset bargui dahje skuvlejupmái, nákkejit čadahit bargguideaset ja ovdánit iežaset bargokarrieras. Govtolaš vuogáiduhhtin dárkkuha ovttaskas diliin dárbbalaš ja áššálaš nuppástusaid ja ordnedallamiid, mat eai noađut ovdamearkka dihtii bargoaddi dahje skuvlejumi ordnejeaddji badjelmeare. Lassin dainna sihkkarasto doaibmaváttot olbmuid vejolašvuohta návddašit buot olmmošvuoigatvuoðain ja vuodđofridjavuoðain ja geavahit daid ovtaveardásaččat earáiguin. Govtolaš vuogáiduhhtiimiiguin ovddidit doaibmaváttot olbmuid barggu oažžuma, barggus birgema ja barggu seailuheami, skuvlejumi ja eallinagi oahppama.

[Dásseárvui ja ovtaveardásašvuhtii gullevaš láhkaásaheapmi](#)

**Láhka nissoniid ja albmáid dásseárvvus (609/1986) ja dan rievdadus (1329/2014)
5a§ 5 § (30.12.2014/1329)**

Dásseárvvu ollašuhhtin skuvlejumis ja oahpahusas

Eiseválddit ja oahppolágádusat ja maiddá eará skuvlejumi ja oahpahusa ordnejeaddji ovtastumit galget fuolahit das, ahte nissoniin ja albmáin leat seammá vejolašvuoðat

skuvlejupmái ja ámmátlaš ovdáneapmái ja maiddá ahte oahpahus, dutkan ja oahppomateriála dorjot dán lága dárkkuhusa ollašuvvama. Dásseárvu ovddiduvvo skuvlejumis ja oahpahusas mánáid agi ja čalgama mielde. **5 a § (30.12.2014/1329)**

Doaibmabijut dásseárvvu ovddideami várás oahppolágádusain

Skuvlejumi ordnejeaddji fuolaha das, ahte guhtege oahppolágádussii gárvvistuvvo golmma jagi gaskkaid dásseárvoplána ovttasbarggus bargiiguin ja oahppiiguin dahje fuolaheaddjiiguin. Plána sáhtá laktit oahppoplána dahje eará oahppolágádusas gárvvistuvvon plána oassin. Dásseárvoplána galgá sisttisdoallat: 1) čielggadusa oahppolágádusa dásseárvvu dilis; 5 2) dárbbášuvvon doaimmat, vai dásseárvu ovdána; 3) árvvoštallan das, mo ovddit dásseárvoplánii gullan doaimmat leat ollašuvvan ja guđelágan bohtosiid dat lea buktán. Erenoamáš fuomášumi ferte giddet oahppiid- dahje stuđeanttaidválljemii, oahpahusa ordnemii, oahppanerohusaid ja oahppočađahemiid árvvoštallamii ja seksuála heađušteami ja sohka beallái vuodđuduvvi heađušteami dustemii ja loahpaheapmái.

Ovtaveardásašvuodáláhka 30.12.2014/1325 6 §

Skuvlejumi ordnejeaddji geatnegasvuolta ovddidit ovtaveardásašvuoda

Skuvlejumi ordnejeaddji ja dan fuolahan oahppolágádus galget árvvoštallat, mo ovtaveardásašvuolta ollašuvvá daid doaimmas. Dat maid galget ollašuhttit dárbbášlaš doaimmaid, maiguin ovtaveardásašvuolta ollašuvvá. Ovddidandoaimmat galget leat beaktilat, heivvolaččat ja rivttes gaskavuodas, nu ahte dat váldet vuhtii oahppolágádusa doaibmanbirrasa, resurssaid ja eará diliid. Skuvlejumi ordnejeaddji galgá fuolahit das, ahte oahppolágádusas lea plána dárbbášlaš doaimmain, vai ovtaveardásašvuolta ovddiduvvo. Skuvlejumi ordnejeaddji ja dan fuolahan oahppolágádus galget várret oahppiide ja sin fuolaheaddjiide ja maiddá stuđeanttaide ja sin ovddasteaddjiide vejolašvuoda gulaskuddojuvvot ovddidandoaimmaid birra.

Dásseárvvu ja ovtaveardásašvuodabarggu oassesuorggit skuvllain ja logahaga oahpahusa ordnemis

Logahatoahpahusa vuodđun leat eallima ja olmmošvuoigatvuodaid gudnejahttin ja olmmošárvvu loavkitmeahttunvuolta. Logahatoahpahus vuodđuduvvá guovddáš olmmošvuoigatvuodasoahpamušaide. Stuđeanta hábme logahaga áigge čuolddašuvvon áddejumi vuodđo- ja olmmošvuoigatvuodaid duogášárvvuin, dehálamos vuodđo- ja olmmošvuoigatvuodanorpmain ja lassin doaibmanvugiin, mat dáid ovddidit. Logahatoahpahus ovddida árvomáhtu, go dat movttiidahtá stuđeanttaid suokkardallat vuodu ráje iežaset árvvuid. Lassin dat gieđahallá almmolašvuhtii celkojuvvon árvvuid ja duohta máilmmi gaskasaš gealdagiid.

Logahatoahpahus ovddida ovtaveardásašvuoda ja sohka bealli dásseárvvu, demokratiija ja buresveadjima. Logahatoahpahus ii čana stuđeantta oskkoldahkii,

eallinoidnui iige bellodagaide, iige dan leat lohpi geavahit gávppálaš váikkuheami gaskaoapmin. Logahatoahpahus movttiidahtta suokkardallat suopmelaš oktasašgotti ja riikkaidgaskasaš ovdáneami vejolašvuodaid, molssaeavttuid ja boasttuvuodaid. Oassálastin, doaibmivuolta ja searvvušlašvuolta badjánit buot logahaga doaimmas.

Logahatoahpahus nanne stuđeantta identitehta ja láide su áddet ja atnit árvvus iežas áidnalunddotvuoda. Sohkaheali ja seksuála soju mánggahámatvuoda ádden dihkádit sohkahealledidolaš oahpahusa.

(Logahaga oahppoplána vuodustusat 2019)

Proseassa

Dásseárvvu ja ovtaveardásašvuoda doaibmaplána gárvvisteapmi álggahuvvui njukčamánu 2024.

Gáibiduvvon čielggadusat leat dahkkon njukča-cuoŋománu 2024 sáme- ja suomagielat jearahallanskoviiguin. Vástádusaid leat buvttadan stuđeanttat, oahpaheaddjit ja fuolaheaddjit.

Doaibmabijuin lea sohppojuvvon skuvlla rektoriin ja doaibmabijut leat dohkkehuvvon maiddá oahpaheaddjiid čoahkkimis. Nuoraidstivra lea addán iežas kommeanttaid ja dat leat dievasmahtton pláni.

Gárvvistuvvon plána váldojuvvo atnui, go čuvgehuslávdegoddi lea dan dohkkehan.

Čielggadusaid bohtosat ja sohppojuvvon doaibmabijut

Čielggadusaid bohtosat, stuđeanttat

- Logahatstuđeanttat dovdet, ahte dásseárvvu ja ovtaveardásašvuoda dilli lea viehka buorre.
- Dásseárvvojearahallamis čielgá, ahte oahppit movttiidahttojit viehka uhcán oahpásmuvvat nuppi sohkaheallái dábálaš ámmáhiidda. Nieiddat movttiidahttojit oahpásmuvvat ámmáhiidda, main barget eanáš albmát veháš eanet, go nuppe gežiid.
- Seksuála oadjebasvuoda dáfus goalmmás logahatstuđeanttain lei vásihan dahje fuomášan loavkašuhti/fasttes seksuála ságaid ja unohis dahje loavkašuhti govaid ja eará almmustahttimiid sosiála medias, skuvllas dahje astoáiggis. Stuđeanttat sávvet, ahte sohkaheali mánggahámatvuoda ja seksuálavuoda birra ságastallojuvvošii eanet.

- Oassi stuđeanttain almmuhii, ahte lei gártan muhtumin (hárve) vásihit unohis láhttema iežas sohka beali dihte. Oassi lei maid vásihan váivves láhttema etnalaš duogáža ja eatnigiela dihte.
- Oahpaheaddjiid molsašuddan lea stuđeanttaide lossat, go seamma áššiid gártá čilget juohke jagi ođđa oahpaheaddjiide. Stuđeanttat vásihit, ahte sii gártet oahpásmuhttit oahpaheaddjiid sámi kultuvrii.

Čielggadusaid bohtosat, oahpaheaddjit:

- Badjel goalmamátoassi oahpaheaddjiin mitalit, ahte sii leat fuomášan viehka dávjá unohis láhttema dahje vealaheami, mii laktása nuora etnalaš duogážii ja gillii. Oahpaheaddjit maid leat fuomášan, ahte stuđeanttat leat vásihan muhtinlágan unohis láhttema iežaset agi dahje dearvasvuodadili dihte. (Jearahallamis ledje váilivuodát, man dihte dárkilis data fidnen lea váttis.)
- Dušše bealli oahpaheaddjiin oidnet, ahte skuvla lea dásseárvosaš ja ovtaveardásaš.
- Fuolla badjana das, leatgo bargiin doarvái ollu diehtu ja vuogit váldit vuhtii ja oahpahit neuroeahpetypihkalaš stuđeanttaid?
- Logahahkii sávvat eanet sámegielat oahpahusa.

Čielggadusaid bohtosat, fuolaheaddjit:

- Eat fidnen vástádusaid fuolaheaddjiin.

Doaibmabijut:

- Oahppolágádusa cealkin vealatkeahtes birasin (čakča 2024).
 Vealatkeahtes skuvla
čatnasa vuostálastit ja darvánit buotlágan vealaheapmái, givssideapmái ja headušteapmái skuvlaservoša buot dásiin, nu oahppit go maid bargit.
Dovddasta ja dohkkeha olbmuid earáláganvuodá skuvlaservoša oassin.
Čatnasa duostut sierraárvosašvuodá ja ovddidit ja áimmahuššat ovtaveardásašvuodá.

Mearkan das, ahte skuvla čatnasa dása, de almmolaš lanjaide giddejuvvojit šilttat (suomagiella-davvisámegiella), mat muittuhit áššis. Jahkásaččat skuvlajagi álggus skuvla ordne

iditrahpanbottu/oahppodiimmu/temábeaivvi, mas ášši gieđahallojuvvo.

Dásseárvo- ja ovtaveardásašvuodabarggu prošeaktabargi válmmaštallá temáoppalašvuoda borgemánus 2024. Materiála: ČUOVUS 1

Govva: Yhdenvertaisuus.fi/Vuoigatvuodaministeriija

- Čuvgehusdoaibma dinggo/printe/beaiváda dásseárvvus ja ovtaveardásašvuodas muittuheaddji plakáhtaid ja eará materiálad, mat oidnojit skuvllas.
- Oahpaheaddjiide ordnejuvvojit skuvlejumit seksuálavuoda ja sohka beali mánggahámatvuodas ja mo váldit dáid áššiid vuhtii ámmátrollas.
- Skuvla hukse posiitiiva áddejumi kultuvrraid mánggahámatvuodas. Nuoraid kultuvrraid dehálaš beaivvit váldojuvvojit vuhtii.
- Sihkkarastit, ahte bušeahtas lea doarvái ruhta, vai buot stuđeanttat, geat fal háliidit, besset omd. Sámenuoraid dáiddadáhpáhussii.
- Ođđa oahpaheaddjiid oahpásmuhttit dahje skuvlet sámi kultuvrra birra.
- Stipeanddaid juohkin skuvlajagi loahpas dahkko dás ovddos nu, ahte juohkehaš sáhtta dovdat ahte lea lihkostuvvan mas nu ja bálkkašuvvo das.

Árvvoštallan

Ovddit dásseárvo- ja ovtaveardásašvuodačielggadus lea ollašuhhton 2017.

Gielddadási čielggadusas badjánedje hástalusat sohka bealiid gaskasaš dásseárvvus ja giellaáššiid ovtaveardásašvuodas. Sáme gielat oahppiide lei maid dái váddásut fidnet bálvalusaid iežaset eatnigillii. Sohka bealiid dásseárvvu ollašuvvá logahagas juo viehka bures, ja davvisámegiela sajádaga hástalusat laktásit eanemusat rekruteren hástalusaid. Oahppi sáhtta oazžut juo mánga oahppoávdnasis oahpahusa iežas eatnigillii. Stuđeantdearvvasvuodafuolahusa ja skuvlapsykologa bálvalusaid fidne maid dái sáme gillii.

Searvušlaš stuđerenfuolahusjoavku fuolaha jahkásaš doaibmabijuid ollašuhhtimis ja árvvoštallamis. Árvvoštallama sáhtta čadahit ovdamearkka dihtii oanehut gažademiin.

Doaibmabijuid viiddit árvvoštallan čadahuvvo čuovvovaš gearde dalle, go plána gárvvistuvvo.

Čuovvovaš čielggadus 2027 gidđat, ođđa boahta fápmui čavčča álggus 2027.

ČUVVOSAT:

- 1 [Syrjinnästä vapaa teemapäivä.docx](#)
- 2 [Positiivisen erityiskohtelun opas](#)